

**Project Audio-/
videobewaking
Kikkenstein**

*** procesbeschrijving ***

Amsterdam, 20 april 1995
Van Dijk, Van Soomeren en Partners BV
Harm Jan Korthals Altes

Inhoudsopgave

	pagina
1 Inleiding	1
2 Activiteiten Projectteam Veilig Kikkenstein	2
3 Werkwijze van het projectteam	4
4 Werkzaamheden van het team	5
5 Het gekozen beveiligingsconcept	6
6 De financiering	8
7 Vergelijking met videoprojecten elders in den lande	10
8 Tot besluit	12

1 Inleiding

In september 1993 kreeg Van Dijk, Van Soomeren en Partners (DSP) van woningcorporatie Nieuw Amsterdam de opdracht tot ondersteuning van een werkgroep binnen de Bewonersvereniging Kikkenstein (BvK), die al enige jaren doende was met het onderzoeken van de mogelijkheden om haar woongebouw te voorzien van een systeem voor audio- en videobewaking. De werkgroep wilde met dit beveiligingssysteem een structurele verbetering van de veiligheidssituatie bereiken. Een aanzienlijke mate van (werkelijke en gevoelde) onveiligheid is helaas kenmerkend voor de hoogbouwflats in de Bijlmermeer. De flat Kikkenstein vormt daar geen uitzondering op, hoewel deze flat binnen de Bijlmermeer bekend staat als 'betere' flat. In maart 1992 is door de BvK een enquête gehouden onder alle bewoners van de flat¹. De liften, binnenstraat, parkeergarage en het maaiveld bleken door de meerderheid van bewoners (52-76%) als onveilig te worden bestempeld². In diezelfde enquête was het draagvlak voor invoering van een systeem met camerabewaking gepeild. Voor een systeem met uitsluitend camera's bestond geen meerderheid, maar voor een systeem in combinatie met de instelling van conciërges opteerde maar liefst 87% van de inzenders.

Bij de inschakeling van DSP ontstond het 'Projectteam Veilig Kikkenstein', waarin naast de oorspronkelijke deelnemers (BvK en Nieuw Amsterdam) ook de Politie, Veilig Beheer Bijlmermeer (de toen pas gestarte flatwachten-organisatie) en het Ministerie van Justitie (als subsidiegever en adviseur) op regelmatige basis gingen participeren. Hoofdagendapunt was steeds de invoering van de audio-/videobewaking. Daarnaast vergaderde de groep over vervanging van deuren, hang- en sluitwerk en verlichting. Er is in feite sprake van een totaal beveiligingsplan voor de flat Kikkenstein, waarin naast technische maatregelen, ook de instelling van conciërges (flatwachten) en de zelfredzaamheid van bewoners een plaats kregen. Voorliggende procesbeschrijving gaat, vanwege het unieke karakter van dit project, verder alleen in op de audio-/video component van het totale beveiligingsplan. De activiteiten van de flatwachten worden daarin meegenomen, voorzover van belang voor de invoering van het audio-/video systeem.

Dit systeem is begin 1995 operationeel geworden.

1 Bij deze enquête is door de BvK enorm veel werk verzet om de respons zo hoog mogelijk te maken. Door aanhoudend langs de deuren te gaan en mensen in de flat aan te spreken kon een respons van boven de 50% bereikt worden.

2 De precieze uitkomsten luiden aldus:

- garage: 76% (47% alleen 's avonds en 's nachts, 29% ook overdag)
- binnenstraat: 69% (52% alleen 's avonds en 's nachts, 17% ook overdag)
- liften: 66% (35% alleen 's avonds en 's nachts, 31% ook overdag)
- maaiveld (park rond de flat): 48% (40% alleen 's avonds en 's nachts, 12% ook overdag)

2 Activiteiten Projectteam Veilig Kikkenstein

Vrijwel alle activiteiten zijn, zoals de naam 'team' al zegt, ondernomen via gezamenlijke bijeenkomsten. In totaal gaat het om zo'n 30 bijeenkomsten. Door hier een overzicht van te geven, ontstaat meteen een beeld van de tijdsplanning waarmee men bij de invoering van een dergelijk project rekening moet houden.

* 1993:

- 9 september: projectteamvergadering
- 16 september: idem
- 29 september: idem
- 6 oktober: bezoek aan securitybeurs, gesprekken met potentiële leveranciers
- 20 oktober: projectteamvergadering
- 28 oktober: idem
- 4 november: idem
- 9 november: idem
- 25 november: idem
- 30 november: voorlichtingsavond voor bewoners van Kikkenstein
- 17 december: projectteamvergadering

* 1994:

- 27 januari: bezoek aan showroom leverancier
- 15 februari: projectteamvergadering, gesprek met 2 potentiële leveranciers
- 22 februari: gesprek met 2 andere potentiële leveranciers
- 8 maart: projectteamvergadering
- 28 maart: idem
- 7 april: gesprek met meest kansrijke potentiële leverancier
- 19 april: projectteamvergadering
- 28 april: proefdraaien met een demonstratiecamera
- 2 mei: tweede gesprek met meest kansrijke potentiële leverancier
- 10 mei: projectteamvergadering
- 22 juni: projectteamvergadering
- 18 augustus: projectteamvergadering
- 5 oktober: projectteamvergadering
- 11 november: bespreking 'technische commissie'
- 22 november: bezoek aan centrale meldkamer flatwacht/stadswacht
- 29 november: projectteamvergadering

* 1995:

- 12 januari: projectteamvergadering
- 9 februari: projectteamvergadering
- 29 maart: laatste projectteamvergadering.

In de voortgang van de activiteiten zijn verschillende fasen te herkennen:

- september, oktober 1993: samenstelling projectteam, subsidie-aanvraag aan Justitie, afstemming met Veilig Beheer Bijlmermeer;
- oktober-december 1993: ontwikkeling programma van eisen, oriëntatie op leverbare beveiligingsprodukten, voorlichting over het ontwikkelde programma van eisen aan bewoners;
- januari-februari 1994: gesprekken met potentiële leveranciers, aanvragen en

- beoordelen offertes (6 stuks);
- maart-april 1994: gesprek met voorlopig geselecteerde leverancier, bijstelling programma van eisen, aanvraag herziene offerte;
 - mei-juni 1994: voorbereiding definitieve opdrachtverlening op grond van tweede herziene offerte;
 - juli-september 1994: voorlichting aan bewoners over de voortgang van het project, gevolgd door verzoek om accoordverklaring voor met het project flatwachten/ audio-/videobewaking³;
 - oktober-december 1994: technische voorbereiding aanleg installatie, definitieve rangschikking financiën;
 - januari-februari 1995: oplevering installatie, instructie aan gebruikers en proefdraaien.

De laatste vergadering van het projectteam was tevens de opheffingsvergadering. De voornaamste punten in het beveiligingsplan van Kikkenstein, de audio-/ video bewaking en de vervanging van entredeuren, waren immers afgerond. De projectgroep is wel stand-by wanneer er onverhoopt ingrijpende wijzigingen in het beveiligingssysteem nodig zouden zijn.

Wanneer dit niet nodig is, komt het projectteam begin 1996 weer bij elkaar om zich over de evaluatieresultaten te buigen.

De feestelijke ingebruikstelling van de beveiligingsinstallatie volgt in april 1995. Deze gebeurtenis wordt door een kleine delegatie uit het projectteam onder leiding van de woningverhuurder voorbereid.

Eén punt in het beveiligingsplan is nog blijven liggen: het opvijzelen van de zelfredzaamheid en de bewustwording van het eigen veiligheidsgedrag bij bewoners. De politie heeft toegezegd daarover een voorlichtingsavond te verzorgen, zodra er van de BvK een seintje komt dat daarvoor bij de bewoners in Kikkenstein voldoende belangstelling is. Verder zal de BvK bewoners via verschillende kanalen attent maken op de zelfverdedigingscursussen, die in het stadsdeel aangeboden worden.

3 Deze fase wordt door de BvK de fase van 'intensieve enquêtering' genoemd. Aangezien het project alleen door kon gaan bij een tweederde meerderheid, en er aan goedkeuring een verhoging van de maandelijkse servicekosten met een bedrag van f 15,- vast zat, moest intensief langs deuren worden gegaan en moesten gesprekken worden aangeknoopt met die bewoners die nog twijfelden aan het nut van het project. Uiteindelijk werd een respons van 85% en een kleine 70% voorstemmers gehaald.

3 Werkwijze van het projectteam

Ieder lid van het projectteam participeerde vanuit zijn of haar eigen, specifieke belang en deskundigheid. De disciplines bleken elkaar goed aan te vullen. De bewoners brachten hun ervaringskennis omtrent het optreden van criminaliteit op de diverse plaatsen en tijden in en om de flat in, Nieuw Amsterdam bracht de kennis in inzake het technisch en sociaal beheer van de flat, de politie bracht de kennis in vanuit het beeld van de criminaliteit en de dadergroepen op de schaal van de omringende wijk, Justitie bracht specifieke kennis terzake van de preventieve werking van videosystemen in. DSP vulde andere partijen aan op basis van een brede (maar meer globale) kennis over criminaliteit, preventiemethoden en woningbeheer; daarnaast adviseerde DSP over het organiseren van draagvlak onder de rest van de bewoners. Voor dat doel werd onder meer de hierboven genoemde voorlichtingsavond (30 november 1993) georganiseerd.

DSP voerde in opdracht van het gezamenlijke projectteam werkzaamheden uit. Dit principe was in de opdrachtverlening vastgelegd en is ook steeds gevolgd; het is nooit nodig gebleken dat DSP vanwege een stagnerende voortgang het initiatief moest overnemen, een mogelijkheid die in de offerte als noodgreep was voorzien. De verantwoordelijkheid voor de voortgang en de kwaliteit van het werk wordt door de projectteamleden gezamenlijk genomen; er is geen partij als eindverantwoordelijke aangewezen. Deze constructie bleek werkbaar.

Beslissingen worden zo veel mogelijk gezamenlijk en op basis van consensus binnen het projectteam genomen. Een knoop kan uiteindelijk door Nieuw Amsterdam worden doorgesneden; dit is echter in de beschreven periode niet nadrukkelijk aan de orde geweest. Nieuw Amsterdam vervult echter bij alle beslissingen, waarmee geld gemoeid is, de formele opdrachtgeversrol. Zij is in principe budgetbeheerder, hoewel bij de opdrachtverlening voor de beveiligde toegangsdeuren op maaiveldniveau van dit principe is afgeweken (daar fungeerde de politie, die een subsidie voor het project beschikbaar stelde als opdrachtgever).

4 Werkzaamheden van het team

Al in het eerste oriënterende gesprek tussen Nieuw Amsterdam en DSP werd bepaald dat de werkzaamheden langs vier sporen dienden te verlopen:

- marktonderzoek naar geschikte producten;
- onderzoek naar de bemensing van de apparatuur (organisatie van de alarmopvolging);
- onderzoek naar externe subsidiemogelijkheden;
- onderzoek naar de koppeling van de veiligheidsconcierges aan het overkoepelende flatwachtenbedrijf (Veilig Beheer Bijlmermeer).

Dit vierslag-model is richtinggevend geweest voor de manier waarop het projectteam zijn taak invulde.

Het *eerste en tweede* werkonderdeel hebben hun schriftelijke neerslag gevonden in het programma van eisen. De BvK heeft hierin het gedeelte over de audio- en videobewaking vrijwel geheel op eigen kracht geproduceerd; DSP heeft de eindredactie gedaan en de paragraaf over alarmopvolging toegevoegd.

Het programma in zijn definitieve gedaante (versie 6.0) is ontstaan uit een cyclisch proces van oriëntatie -> schrijven -> discussie -> oriëntatie -> schrijven -> discussie enzovoort. De benaderde leveranciers konden met het programma goed uit de voeten. De laatste bijstelronde van het programma van eisen vond plaats in aanwezigheid van het beveiligingsbedrijf. Daar werd de definitieve vertaalslag gemaakt van wensen naar concrete (en betaalbare) mogelijkheden.

Het *derde* werkonderdeel betrof het indienen van diverse subsidie-aanvragen. Van twee subsidiënten was de bijdrage op het moment dat het project van start ging al zeker: de gemeentelijke afdeling Volkshuisvesting (experimentenpot) en de politie (fonds van de stichting 'Samen voor een Veilig Amsterdam').

De belangrijkste nieuwe aanvraag was die werd gedaan bij het Ministerie van Justitie (Directie Criminaliteitspreventie). Deze aanvraag werd gehonoreerd. De kwaliteit en het innovatieve karakter van het programma van eisen, alsmede het goed doordenken van de gewenste alarmopvolging droegen bij tot de positieve beslissing van Justitie.

Het stadsdeel heeft een aanvullende subsidie verleend. De Dienst Parkeergebouwen verleende geen subsidie. Een aanvraag voor subsidie bij de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting t.b.v. de evaluatie is nog in behandeling.

Er is ook nog gezocht naar mogelijkheden om een overbruggingssubsidie te verkrijgen voor het opvangen van de huurverhoging, daar deze pas na een half jaar gecompenseerd zou kunnen worden door huursubsidie. Er was echter geen instantie, waarbij voor dit probleem gehoor kon worden gevonden.

Blijft over het *vierde* werkonderdeel (koppeling van het audio-/videosysteem aan het flatwachtenbedrijf). Al snel na de oprichting van het projectteam werd Veilig Beheer Bijlmermeer bij de vergaderingen uitgenodigd. Bij VBB heerste aanvankelijk scepsis tegenover het principe van camerabewaking in woongebouwen. Het verschil in werkwijze tussen 'veiligheidsconcierges', zoals de functionarissen in het programma van eisen genoemd werden, versus flatwachten leek onoverbrugbaar (flatwachten: mobiel; veiligheidsconcierges: stationair). Het leek er eerst op dat niet tot samenwerking zou kunnen worden gekomen. Na enkele vervolgbijeenkomsten week de scepsis wat en bleek een manier te kunnen worden gevonden om de beoogde werkwijze van flatwachten resp. veiligheidsconcierges op elkaar aan te doen sluiten (zie het hoofdstuk 'gekozen beveiligingsconcept').

Inmiddels werken de flatwachten naar tevredenheid met het systeem.

5 Het gekozen beveiligingsconcept

Er is op de bijeenkomsten van het projectteam veel tijd besteed aan de discussie over het meest wenselijke beveiligingsconcept. In grote lijnen ging de vraag over de invoering van een bemenst dan wel onbemenst systeem. Een bemenst systeem zou vooral van waarde zijn voor het snel ontdekken en op gang brengen van hulpverlening bij het optreden van misdrijven. Een onbemenst systeem zou het vooral van zijn afschrikkende werking moeten hebben en van waarde zijn voor herkenning van daders achteraf. Een bemenst systeem ging uit van het kunnen aanbieden van (tenminste) één beveiligde looproute door het gebouw, terwijl het onbemenst systeem uitging van de registratie van alle in- en uitgaande personen bij elke toegang tot de flat.

Door de participatie van Justitie en Veilig Beheer Bijlmermeer werd de keuze de kant van een bemenst systeem uitgestuurd. Dit ging als hoofduitgangspunt voor het programma van eisen gelden. Er werd een expliciete paragraaf over de alarmopvolging in opgenomen (wie doet wat bij welk delict). Ondertussen wist de BvK (die prioriteit toekende aan de afschrikkende werking en de daderherkenning achteraf) de registratiefunctie van het systeem steeds boven water te houden in het programma van eisen. Partijen met uiteenlopende inzichten en belangen zochten voortdurend met elkaar naar het best haalbare compromis.

De systeemontwerper van het geselecteerde beveiligingsbedrijf gaf op het gesprek van 2 mei 1994 een treffende analyse van de uiteenlopende belangen en prioriteiten die de onderscheiden leden van het projectteam in het programma van eisen wilden leggen:

- de politie wil het systeem voor het herkennings- en opsporingsdoel (dadergericht);
- Justitie wil een dalende criminaliteit, een stijgend veiligheidsgevoel en een verbeterde slachtofferzorg (slachtoffergericht);
- VBB ziet het videosysteem als een hulpmiddel voor een goede taakuitoefening van de flatwacht (organisatiegericht);
- BvK wil een stijgend veiligheidsgevoel en gaat uit van preventieve werking van het feit dat onraad op videoband wordt vastgelegd (iets waar Justitie niet in gelooft);
- Nieuw Amsterdam wil een goed beheerbaar complex en tevreden bewoners; een stijgend veiligheidsgevoel dus⁴.

De leverancier stelde dat het systeem onmogelijk alle belangen voor 100% kan dienen; er moest dus worden gezocht naar de grootste gemene deler.

Die werd bereikt door te kiezen voor een beveiligingsconcept met de volgende hoofdkenmerken:

- iedereen die de flat in of uitgaat wordt geregistreerd;
- er wordt één beveiligde looproute aangeboden (via de binnenstraat).

Dit wordt bereikt met de volgende technische middelen:

- 1 camera in de loopbrug (tevens deel van garage);
- 1 camera in de gang naar de 'aanaarding'⁵ (2 stuks)

4 De verhuurder voegt daar zelf aan toe dat het honoreren van goede bewonersinitiatieven ook een belangrijk doel is.

5 De 'aanaarding' is de helling die zonder trap of lift verbinding geeft tussen maaiveld en de binnenstraat, die op de eerste verdieping langs de flat loopt. Er zit een aanaarding bij het eerste en het laatste blok van de flat, aan de achterzijde. Een korte, maar sociaal onveilige gang door de flat geeft verbinding met de binnenstraat, die langs de voorkant van de flat loopt.

- camera's bij de bellenborden (5x);
- camera's in de entreehal op maaiveld (5x);
- monitor, videorecorder en beeldmanipulator in werkruimte flatwachten, de zgn. spotkamer;
- beeldtransmissie via telefoonnet naar meldkamer flatwachten in Kerkstraat;
- aanvullend audiosysteem (2 noodknoppen, geplaatst in nabijheid van camera's op de beveiligde looproute, alsmede luidsprekers op regelmatige afstand in de beveiligde looproute).

Deze technische middelen ondersteunen de organisatie van het toezicht en de alarmopvolging. De organisatorische structuur, die wordt geboden door het flatwachtenbedrijf 'Veilig Beheer Bijlmermeer' bestaat uit de volgende onderdelen:

- voetsurveillances gedurende de meest onveilige dagdelen⁶ door koppels flatwachten;
- centrale coördinatie van noodmeldingen en serviceverzoeken via centrale meldkamer flatwacht/stadswacht;
- ondersteuning door flatcoördinator, zo veel mogelijk stationair vanuit spotkamer Kikkenstein, van de flatwachten in Kikkenstein.

Het begrip 'spotkamer', dat op een gegeven moment door het projectteam bedacht is, verdient enige toelichting. De spotkamer is de werkruimte van de flatwachten, waar de flatwachten pauze houden, hun registratie bijwerken, de dienst aan de volgende ploeg overdragen, werkoverleggen houden etcetera. In de spotkamer zetelt ook de coördinator van het flatwachtteam Kikkenstein; deze functionaris is echter niet aanwezig op alle uren dat er flatwachten zijn op Kikkenstein (dan zouden de coördinatoren ook in ploegendienst moeten werken en zou er meer dan één coördinator per flat moeten zijn). De onregelmatige aanwezigheid van flatwacht-personeel in de spotkamer maakte dat er vanuit deze ruimte geen *waarnemingsgarantie* kan worden geboden. Er staat wel een monitor, maar er is niet altijd iemand om ernaar te kijken. De noodzakelijke waarnemingsgarantie kan alleen geboden worden vanuit de centrale meldkamer van de stadswacht/flatwacht in de binnenstad van Amsterdam. De video-/audiosignalen die binnenkomen in de spotkamer moesten dus per telefoonlijn overgeseind worden naar de centrale meldkamer, om waarnemingsgarantie te kunnen bieden.

In de spotkamer worden plekken in de flat slechts incidenteel bekeken ('gespot'), net hoe het uitkomt met beschikbaarheid van tijd en vermoedens dat ergens in de flat iets aan de hand zou kunnen zijn. Uit dien hoofde moet het belang van de apparatuur in de spotkamer zeker niet onderschat worden. De monitor is het elektronische extra oog van de flatwachten, waarmee zij 'om een hoekje' kunnen kijken.

⁶ Aangiftecijfers van het meest bedreigende delict, straatroof, die door de politie in de vergadering werden gebracht, geven een indicatie voor de dagdelen waar het om gaat. De cijfers bestrijken de periode januari-september (9 maanden) van 1993.

In die periode is 30 x aangifte gedaan van straatroof. Deze waren vrijwel gelijkmatig verdeeld over de dagen van de week. De verdeling over het etmaal is echter zeer ongelijk. In de eerste helft van het etmaal (0.00 uur tot 12.00 uur) vond slechts 17% van deze straatroven plaats; 87% vond dus plaats in de periode 12.00 - 24.00 uur (9x in de periode 12.00 - 16.00 uur, 6x in de periode 16.00 - 20.00 uur, 10 x in de periode 20.00 - 24.00 uur).

De onveilige periode wordt door de flatwachten, die van 10.00 tot 01.00 uur in dienst zijn, vrijwel volledig gedekt. Een belangrijke lacune zit in de weekeinden. Dan zijn de flatwachten er alleen van 17.00 tot 1.00 uur.

6 De financiering

De procesbeschrijving van het project zou incompleet zijn als een overzicht van de kosten ontbrak. Onderstaand volgt een overzicht van de kosten en de wijze waarop deze versleuteld zijn over de participanten in het projectteam. De technische beveiliging en de vervanging van toegangsdeuren zijn buiten het overzicht gehouden. Deze kosten zijn gedragen door de politie (Stichting 'Samen voor een veilig Amsterdam'), die daarvoor een bedrag van f 25.000,- beschikbaar stelde.

Eenmalige kosten

- Apparatuur (video en audio)	f 95.000,-
- Bekabeling, montage, aanpassen verlichting	f 71.000,-
- Bouwkundige voorbereiding montage	f 20.600,-
- Verbouwing woning t.b.v. werkruimte flatwachten	f 20.600,-
- Onderzoek ⁷ , advies, voorlichting, publiciteit	<u>f 61.000,-</u>
Totaal	f 268.000,-

Jaarlijks terugkerende kosten (schatting)

- extra meldkamerpersoneel stadswacht/ flatwacht ⁸	f 7.000,-
- telefoonverbinding t.b.v. signaal naar meldkamer	f 1.500,-
- onderhoudscontract video- en audio apparatuur	f 1.600,-
- verzekering ⁹	<u>f 1.000,-</u>
	f 11.100,-

P.M.: kosten boodschappendienst voor opvangen alarmsignalen buiten de uren dat meldkamer flatwacht bemand is. Daarvoor zijn twee aanbiedingen gedaan, waarvan de goedkoopste f 1.500,- bedraagt. Die aanbieding heeft voornamelijk het nadeel dat het aantal medingen aan een maximum gebonden is, waardoor misschien toch voor de iets duurdere aanbieder gekozen zal worden.

P.M. Er worden ook jaarlijks reserveringen gemaakt voor aanschaf van een nieuw systeem als het huidige systeem na bijvoorbeeld 5 jaar aan vervanging toe is. Vanaf het tweede jaar gaan bewoners f 5,- per maand extra aan huur betalen voor de video-installatie. Dit levert f 30.000,- per jaar op, hetgeen voldoende is voor afschrijving en het verhelpen van storingen na het eerste jaar (het eerste jaar valt dit onder de garantie).

7 Exclusief de evaluatie, die in 1996 zal verschijnen. De kosten van dit onderzoek bedragen f 41.000,-.

8 Hier gaat het om personeel buiten de vaste ploeg flatwachten en hun coördinator, die er ook zonder het video/audio project zou zijn gekomen in Kikkenstein. De kosten van deze flatwachten bedragen ca. f 90.000,- per jaar, welke kosten geheel uit de bewonersbijdrage van f 15,- per woning per maand gedekt worden.

9 Het eerste jaar (1995) wordt hiervoor door de verzekeraar geen premie berekend, bij wijze van ondersteuning van het project. Er geldt geen eigen risico, hetgeen volgens de woningverhuurder uniek genoemd mag worden voor de Randstad.

Dekking van de kosten

- Nieuw Amsterdam	f 147.000,-
- Gemeente (centrale stad)	f 60.000,-
- idem (stadsdeel)	f 10.000,-
- Ministerie van Justitie	<u>f 60.000,-</u>
Totaal	f 277.000,-

7 Vergelijking met videoprojecten elders in den lande

Inleiding

Op verzoek van een der waarschijnlijke financiers van het evaluatie-onderzoek, de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting, wordt het audio-/videoproject Kikkenstein vergeleken met beveiligingsprojecten elders in den lande die apparatuur gebruiken in de sfeer van audio-/videobewaking. Het betreft een tweetal projecten, in Brunssum en Purmerend, waarbij videobewaking (geen audio) toegepast is. De lokaties zijn vergelijkbaar met Kikkenstein qua huurprijs, woningtype en bevolkingsopbouw: grootschalige hoogbouwflats uit de jaren zestig of zeventig.

Het eerste voorbeeld (Brunssum) heeft de meeste gelijkenis met Kikkenstein, omdat het systeem (mede) een preventief doel dient en er sprake is van een organisatie achter de camera's, al is die veel bescheidener dan in Kikkenstein. Het tweede voorbeeld (Purmerend) wijkt sterk van het systeem in Kikkenstein af omdat het een zuiver repressief doel dient (opsporing en aanhouding van daders achteraf). Een derde en een vierde voorbeeld (in Den Haag en Velzen) zijn niet apart beschreven omdat het analoog is aan het voorbeeld (Purmerend).

Brunssum

Brunssum, van ouds een plaats waar de huisvesting bij voorkeur in eengezinswoningen plaats vond, ontkwam zoals zovele plaatsen in Nederland in de jaren zestig niet aan het hoogbouwbeleid dat Den Haag voerde om de woningnood te bestrijden. Er verrees een viertal flats in de wijk Lemmender, die de noordrand vormt van de plaats Brunssum.

Het zijn flats van 175-200 woningen in 13 etages. Een van de flats bevat een vleugel met kleinere woningen, die oorspronkelijk voor vrijgezellen waren bestemd en inmiddels zijn aangepast tot seniorenwoningen. In die flats is ook de lift aangepast (stopt op elke verdieping in plaats van om de andere verdieping, zoals in de overige flats). Bij dit project is de SEV betrokken, waardoor bekend was dat hier een systeem van videobewaking is toegepast. Alle vier de flats zijn voorzien van dit systeem. Het was geen specifiek op bewoning door senioren gerichte maatregel. Aanleiding tot het nemen van die maatregel was een brandbrief, die bewonerscommissies een aantal jaren geleden stuurden naar gemeente en woningcorporatie. De bewoners stelden dat het met het leefklimaat de verkeerde kant op ging. De problemen betroffen met name onveiligheid(-sgevoel) en vandalisme. De onveilige/vandalisme gevoelige plekken waren het parkeerterrein, de entreehal en de boxruimten. Gemeente en verhuurder hebben de brandbrief opgepakt en samen met bewoners een maatregelenpakket opgesteld. Camerabewaking vormde daar een onderdeel van. In elke flat hangen 4 camera's. De monitor staat in de 'loge', een ruimte bij de entree van de flats van waar uit goed zicht is op het parkeerterrein en de entree. De camera's fungeren als 'elektronische bril' om te kunnen zien wat er gebeurt op de gevoelige plekken, die niet in het zicht liggen. Er wordt geen waarnemingsgarantie geboden. De beelden worden ook opgenomen met een videorecorder. Bij calamiteiten wordt de band afgespeeld, in samenwerking met de politie. Bezoekers van de flat worden met bordjes op de hoogte gebracht van het feit dat zij op video worden opgenomen.

Het woonkwaliteitsonderzoek dat de verhuurder elke vier jaar houdt heeft aan het licht gebracht dat de woontevredenheid enorm is toegenomen in de vier flats.

Verhuurbaarheidsproblemen die destijds bestonden (en die zichtbaar werd in een bovengemiddelde leegstand van woningen) bestaan thans niet meer. De schade

door vandalisme is enorm teruggelopen. Punt is alleen dat deze successcore niet uitsluitend aan het camerasysteem te danken kan zijn. Dit systeem maakt immers onderdeel uit van een totaalpakket van maatregelen.

De kosten van het systeem bedragen rond f 30.000,- voor de vier flats tezamen. Er zijn geen bijkomende kosten voor de organisatie achter de camera's. De 'loge' wordt bemand door de huismeester (die toch in dienst is) of door een wisselende groep van vrijwilligers (actieve bewoners). Het feit dat voor deze werkzaamheden vrijwilligers te vinden zijn heeft te maken met de hoge mate van betrokkenheid van de bewoners (of althans een deel daarvan) bij de leefbaarheid in de flat. Bewoners namen met hun brandbrief het initiatief. Zij brachten de bal aan het rollen en voelen nu dat een blijvende betrokkenheid nodig is om die bal aan het rollen te houden. De betrokken bewoners zijn verenigd in de 'flatcommissie'. Deze behartigt de veiligheid en leefbaarheid in de flat. Zij heeft een signalerende functie. Het invullen van portiersdiensten is een onderdeel van deze functie. Was het project door de verhuurder aangezwengeld, dan was het misschien moeilijker geweest om vrijwilligers te vinden voor de flatcommissie, aldus de geïnterviewde medewerker van de betreffende woningverhuurder.

Purmerend

Purmerend werd al vroeg in de jaren zestig als 'overloopgemeente' van de stad Amsterdam bestempeld. Toendertijd kon men nog nieuwe inwoners trekken door het aanbieden van grootschalige hoogbouwflats. Zo zijn 4000 flatwoningen gebouwd in de wijk Overwhere, die beheerd worden door Woningstichting Wherestad.

In deze hoogbouwflats zijn regelmatig problemen met vandalisme en brandstichting in entreehallen, boxgangen en liften. De geïnterviewde medewerker van de woningstichting gaf aan dat er geen grip te krijgen was op de daders, omdat de groepen van flat naar flat trokken. Op een gegeven moment werd het dadergedrag stationair (één zelfde flat was steeds het slachtoffer) en toen zag de woningstichting haar kans schoon om samen met de politie een videoproject te starten. De apparatuur bestaat uit een penhole-camera ter grootte van een speldeknop, gekoppeld aan een videorecorder. De camera wordt als verborgen camera in een gaatje geschroefd van een deur, luik of plafondplaat en gekoppeld aan een videorecorder die verdekt staat opgesteld achter dit luik. Als men in de lift filmt, staat de recorder op de liftcabine. Het is een mobiel systeem: als men het in een andere flat nodig heeft schroeft men het eruit en geeft het een nieuwe plaats. De apparatuur wordt soms ook verhuurd aan de politie, die er elders (dus buiten het woningbezit van Wherestad) gebruik van maakt. De kosten van het systeem bedragen niet meer dan f 3.000,-. Er zijn geen bijkomende kosten voor de organisatie achter de camera's. De handelingen die in het kader van het systeem moeten worden verricht door woningstichting en politie, vormen een onderdeel van de normale routine. Het systeem heeft een zuiver repressief doel. De bewoners en bezoekers van de flat worden met opzet niet gewaarschuwd dat er video-opnamen worden gemaakt. Na opgetreden misdrijven (vernieling, brandstichting) neemt de woningstichting contact op met de politie. Die speelt dan de banden af en tracht de daders te herkennen, waarna deze worden aangehouden en geconfronteerd met de videobeelden. Dit heeft al minstens drie keer tot aanhouding gevolgd door bekentenis geleid. Een conclusie over een mogelijk preventief effect van de kans op video-herkenning op potentiële daders, is uit de gang van zaken tot nu toe niet af te leiden. Het systeem is 3 jaar geleden aangeschaft en vanaf die tijd bijna continu op verschillende plaatsen in het woningbestand van Wherestad nodig geweest. Het zou dus voorbarig zijn om te concluderen dat er gegarandeerd een preventieve werking uitgaat van een dergelijk systeem.

8 Tot besluit

In Kikkenstein is dankzij een gezamenlijke inspanning van een enthousiaste bewonersgroep, woningverhuurder en andere betrokken instanties een bijzonder en beloftevol beveiligingssysteem tot stand gebracht. Dankzij de gulheid van de verhuurder en een aantal subsidiegevers, plus een hechte samenwerking tussen partijen, die hard voor hun eigen belangen en standpunten gevochten hebben maar steeds op een coöperatieve manier, kon bereikt worden dat het systeem na anderhalf jaar van intensieve voorbereiding operationeel is geworden.

Tegenover deze positieve constatering staat het feit dat het een kostbaar project is, zeker in vergelijking met de (aanzienlijk soberdere) videosystemen die elders in den lande te vinden zijn. Het systeem in Kikkenstein (500 woningen) kostte alleen al aan apparatuur- en aanleg een kleine f 200.000,-, wat neerkomt op ongeveer f 400,- per woning. Het systeem in Brunssum (800 woningen), dat qua doelstelling en werkwijze op te vatten is als een sterk versoberde variant van het model Kikkenstein, kostte f 30.000,- (f 37,50 per woning).

Het grote verschil in de kosten van de installatie tussen Brunssum en Kikkenstein wordt onder meer verklaard door de beeldtransmissie naar de centrale meldkamer en de grote hoeveelheid kabel die in Kikkenstein nodig was. Verder wordt gebruik gemaakt van zwart-wit monitoren (geen kleur, zoals in Kikkenstein) en kan niet op elk moment het beeld van één der camera's opgeroepen worden. Het verspringen van het beeld van de ene naar de andere camera kent een vaste instelling; men kan alleen een bepaald beeld vastzetten, wanneer het op dat moment op de monitor verschijnt.

Het verplaatsbare systeem in Purmerend, dat rond f 3.000,- kost en wisselend in alle 4000 woningen van de verhuurder aan te brengen is, kost nog geen f 1,- per woning. Maar dat is dan ook een systeem dat geen effect heeft op het veiligheidsgevoel en waarvan het effect op de criminaliteit (het aantal en de ernst van de optredende incidenten) nog niet bewezen is. Van het systeem in Brunssum daarentegen, kon al wel een positief effect worden vastgesteld. Het is echter zeer de vraag of het Brunssumse systeem, dat geen waarnemingsgarantie en registratiegarantie biedt, zwaar genoeg zou zijn in de context van de Bijlmermeer, met zijn aanzienlijke criminaliteit en onveiligheidsgevoelens. Niet voor niets is het uitgangspunt in de Bijlmermeer dat de verantwoordelijkheid voor het uitoefenen van sociaal toezicht overgedragen is aan professionals (de flatwachten). Het is in de Bijlmermeer gewoon te zwaar en te gevaarlijk om die verantwoordelijkheid bij bewoners te laten liggen.

Het wachten is nu op de evaluatieresultaten, die begin 1996 bekend zullen zijn. Indien er een forse daling van criminaliteitscijfers en onveiligheidsgevoelens vastgesteld zal worden en flatwachten in Kikkenstein aangeven het systeem bij hun werk een nuttig hulpmiddel te vinden, zou de tijd rijp zijn om te denken over een ruimere toepassing van het systeem. Wellicht komt men bij een tweede en volgende flat (al dan niet gedwongen door financiële beperkingen) uit op een soberder systeem, dat meer lijkt op het Brunssumse. Dan wordt het heel interessant om te kijken naar het verschil in effect tussen een licht en een zwaar systeem. Het zou een goede zaak zijn als deze kennis op een centraal punt (een landelijk opererende organisatie zoals de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting) verzameld en gebundeld werd. Dat helpt woningverhuurders en bewonersorganisaties elders in den lande, die zitten te denken aan de toepassing van audio/video-bewaking, een keuze te maken voor het in hun context meest toepasselijke systeem.